

Процедуре поступања институција у случајевима насиља у породици

TRANSITION

Крагујевац, 2016

Ова брошура је резултат пројекта ``Подршка локалним самоуправама у Србији у борби против насиља у породици``који су реализовале организације Оаза Сигурнисти из Крагујевца и Каритас из Прага а финансијски је подржан од Министарства иностраних послова Републике Чешке кроз програм TRANSITION.

Текст за ову боршуру је написала Вера Симић

Увод

Насиље у породици, заштита и подршка жртвама насиља у породици је сложен процес, а успостављање добре сарадње свих друштвено организованих система је основни предуслов за успостављање ефикасног система заштите жртава насиља у породици у локалној заједници. Основне смернице за поступање институција, органа и организација у спречавању родно заснованог насиља утврђене су у Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређења родне равноправности, Националне стратегије за спречавање насиља над женама у породици и партнерским односима и Националној стратегији за превенцију и заштиту деце од насиља. Стратешке области ових докумената су превенција, унапређење нормативног оквира, подизање капацитета стручних радника, органа и организација и мултисекторска сарадња на локалном и националном нивоу.

Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и партнерским односима и Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања ближе одређује обавезе учесника, облике, начин и садржај сарадње. Учесници у организовању заштите и подршке су полиција, установе социјалне заштите, здравствене установе, установе у систему образовања и васпитања, јавно тужилаштво и судови. Ови учесници имају обавезу да у оквиру својих законских надлежности реализују активности на препознавању случајева насиља, заустављању насиља, осигурању безбедности, подршке и оснаживања жртве, рехабилитације жртве и санкционисања починиоца.

Основна начела поступања учесника у процесу заштите су:

- безбедност и сигурност жртве је приоритет у раду стручњака
- безбедност и добробит деце и пуна подршка ненасилном родитељу

- за насиље је искључиво одговоран починилац
- све интервенције треба да узму у обзир неједнакост моћи жртве и насилника
- поштовање потреба, права и достојанства жртве
- хитност у поступању

Процес заштите жртава почиње препознавањем насиља у оквиру редовних дужности учесника. Наредна фаза је документовање насиља, бележење података у вези идентитета жртве и починиоца, детаљан опис догађаја, историја насиља, опис повреда и стања жртве, фотографисање, опис фактора ризика.

Жртви се мора обезбедити сва потребна подршка, потпуне информације о поступцима, процедурама и њиховим исходима, а разговор са жртвом водити без присуства починиоца.

Учесници су дужни да у сваком тренутку процењују ризик за жртву и своје поступке планирају на начин који обезбеђује максималну безбедност жртве.

Општи протокол утврђује обавезу успостављања међусекторске сарадње и потписивање Споразума учесника на локалном нивоу. У општинама Аранђеловац и Топола Споразуми су потписани пре почетка пројекта, а током спровођења пројекта ``Подршка локалним самоуправама у Србији у борби против насиља у породици`` потписани су Споразуми у општинама Лапово, Рача, Баточина и Кнић.

Графикон 1: Точак насиља

ПРОЦЕДУРЕ ПОСТУПАЊА ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Центар за социјални рад је овлашћен да покреће поступке у парницама за заштиту од насиља у породици, у парницама за заштиту деце и пунолетних лица која нису у стању да штите своје интересе. Центар за социјални рад је помоћни орган суда и на захтев суда даје стручно мишљење о целисходности предложених мера заштите од насиља у породици, даје стручно мишљење у поступцима ради заштите деце и старих особа, пружа стручну помоћ у утврђивању мишљења детета сагласно члану 65. Породичног закона и учествује у прикупљању доказа у смислу члана 286. Породичног закона.

Процедура у поступању у случају пријаве насиља:

I Идентификовање насиља

1. Откривање/ препознавање насиља од стране стручњака
 - са жртвом разговарати без присуства трећих лица
 - активно слушање
 - постављање јасних питања која описују различите врсте и облике насиља
 - постављање отворених питања
 - праћење невербалне комуникације, праћење невербалне комуникације између чланова породице, емотивне експресије
 - испољавање прихватања, поверења, разумевање
 - поштовање достојанства, приватности, поверљивости и права на одлуку, осим када је жртва насиља дете
 - идентификовање потреба жртве

- жртви дати благовремене, истините информације
- упућивање на друге институције система
- пријављивање другим институцијама

II Утврђивање постојања насиља и поступак

- 1. прихватање пријаве:** разматрање прихватљивости пријаве, провера у сопственим евиденцијама, брза размена информација, одређивање да ли се жртва може упутити на друге службе у заједници, одређивање приоритета реаговања, отварање случаја и прослеђивање пријаве задуженим лицима
- 2. процена стања и потреба жртве:** процена актуелног стања жртве, (здравствене и когнитивне, функционисање, емоционално стање и понашање, социјални и емоционални односи, вештине старања о себи), рани развој и његов утицај на актуелно функционисање, породични и средински фактори, користећи Скале и технике процене (Скала безбедности деце, Скала безбедности одраслих и старих, Злостављање старих – преглед и процена индикатора ризика, Инвентар злостављајућег понашања партнера, Скала свакодневних тешкоћа родитеља)
- 3. синтеза и интерпретација прикупљених података у поступку процене и доношење одлуке**
 - постоји потреба за заштитом
 - не постоји потреба за заштитом, али постоје потребе за другим услугама
 - не постоји потреба и случај се затвара
- 4. планирање услуга**
 - евалуација информација
 - дефинисање циљева
 - одлучивање шта треба предузети, планирање мера и исхода
 - одређивање носиоца активности и рокова
 - праћење мера и резултата

III Процена ризика

1. Неодложна интервенција – угроженост високог интензитета

- тешке повреде жртве
- физичко и здравствено занемаривање детета, неадекватан надзор који може изазвати озбиљне последице и смрт
- покушај суицида детета, дете напуштено и случајеви сексуалне злоупотребе деце
- стара или одрасла особа нађена сама, дезоријентисана или је претрпела тежак напад, покушај суицида и напуштеност немоћног лица
- насилник поседује оружје или има историју насилничког понашања
- насиље траје дуже време и појачава се временом и постаје бруталније
- код насилника су присутне опсесивне, садистичке или психопатске црте личности, алкохолизам, наркоманија, душевна болест
- жртва осећа наглашен страх
- неповољно породично окружење

2. Хитна интервенција - угроженост средњег интензитета

- умерен ризик од повреда
- ситуација када је дете остало без родитељског старања
- неадекватан надзор који не доводи дете у непосредну опасност
- родитељ услед здравственог стања, менталних болести се не стара адекватно о детету
- стара или одрасла особа у ризику треба да напусти болничко лечење а нико не долази по њу
- пријава или друго сазнање о злоупотреби старатељског права
- особа која негује стару или одраслу особу у ризику и сама има проблем са здрављем и менталним функционисањем
- пријава грађана да одрасла или стара особа нема адекватну негу
- насилник прети да ће повердити чланове породице или себе
- насилник не преузима одговорност за насилно понашање
- насиље дуго траје или се појачава
- жртва је уплашена, има раније искуство насиља, нема јасан безбедносни план али планира да напусти насилника

- жртва има одређену подршку за своје активности али су присутни психосоцијални фактори ризика

3. Редовно - угроженост ниског интензитета

- родитељи се споре и улазе у конфликте око вршења родитељског права
- пријаве родитеља, школе или других из заједнице да дете испољава проблеме у понашању
- стара особа или одрасла особа са инвалидитетом
- насилник прети али делимично преузима одговорност за насилно понашање
- насилно понашање не ескалира а насилник показује спремност да сарађује са службама
- жртва није изолована, има потребне информације и подршку, не испољава страх, сматра да је насилнику потребан третман
- жртва у окружењу, породичном и ширем има подршку и добила би заштиту за случај ескалације насиља

IV Документовање насиља

1. Евиденција и документација прописана Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад: пријемни лист; Процена - деца и млади (почетна и поновни преглед); Процена - одрасли и стари (почетна и поновни преглед); Лист праћења контаката и рада на случају; План услуга и мера
2. Евиденција и документација насиља у породици прописана Породичним законом: Евиденција и документација о лицима према којима је извршено насиље; Евиденција и документација о лицима против којих су одређене мере заштите
3. Интерни програм Центра за документовање насиља

V Планирање услуга

1. почетни план услуга и мера
2. план услуга и мера за дете и породицу
3. индивидуални план услуга и мера за одраслу особу
4. план за самостални живот

VI Конференција случаја – међусекторски тимски састанак

Конференцију случаја сазива водитељ случаја у комплекснијим ситуацијама насиља у породици када је потребно спровести усмерену процену, прикупити информације из других система у локалној заједници ради планирања заштите.

Позивање учесника се обавља телефоном, факсом и мејлом.

Рок за одржавање конференције случаја условљен је процењеним приоритетима реаговања.

Учесници конференције су: водитељ случаја, жртва, подржавајући члан породице, стручњаци из других система, стручњаци чија је помоћ потребна.

Задаци конференције случаја су: размена информација, процена расположивих информација, процена степена угрожености, утврђивање потреба за специјализованом проценом, израда плана заштите, прављење резервних планова, праћење плана.

VII Интервенције, услуге и мере: целисходне, благовремене, индивидуализоване

1. поступци за осигурање безбедности (изместити жртву, удаљити насилника)
2. поступци за подстицање и оснаживање жртве (подржавајући тон разговора, услуге саветовања, услуге посредовања и заступања, интервенције у социјалној мрежи услуга, терапеутски рад, покретање судских поступака, материјална помоћ)

VIII Безбедоносни план за укључене стручњаке

1. Интервју са насилником воде два стручњака (водитељ случаја и стручњак који је укључен за израду процене) да би се избегла фиксација насилника на једну особу
2. Изјаву од насилника узима правник у присуству водитеља случаја
3. Договорити сигнале за предузимање заштитних активности
4. Пријавити све претње полицији или тужилаштву
5. Подносити кривичне пријаве против насилника

ПРОЦЕДУРА ПРИЈЕМА И ЗБРИЊАВАЊА ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ ЗДРАВСТВЕНИХ УСТАНОВА

1. На видном месту у Дому здравља поставити информацију за пацијенте
 - да се жртве насиља примају на преглед одмах, без чекања
 - да се преглед може обавити без здравствене књижице

Разговор са жртвом обавити у подржавајућем тону, уз поштовање поверљивости и самосталности жене у доношењу одлука

I Идентификовање и потврђивање насиља

1. **Обратити пажњу на поремећаје функција органа и система органа који не морају да буду праћени видљивим физичким повредама**
 - Телесно здравље: телесне повреде, функционална оштећења, телесни симптоми, лоше субјективно здравље, перманентна неспособност
 - Понашање које оштећује здравље: коришћење дувана и алкохола, преузимање сексуално ризичног понашања, физичка неактивност, прекомерно узимање хране
 - Функционални поремећаји: хронични болни синдроми, иритабилна мокраћна бешика, гастроинтестинални поремећаји, соматске тегобе, болови у мишићима
 - Репродуктивно здравље: нежељена трудноћа, полно преносиве инфекције, гинеколошка обољења, чести прекити трудноће
 - Ментално здравље: посттравматски стресни поремећај, депресија, фобије, панични поремећаји, поремећаји у узимању хране, сексуална

дисфункција, ниско самопоштовање, ментални дистрес, злоупотреба супстанци

2. Обратити пажњу на клиничке индикаторе насиља:

- Анамнестички подаци: хронични бол непознате етиологије (главобоља, бол у абдомену, грудима, крстима, зглобовима, малој карлици), хронична стања (тегобе ТИТ, иритабилни колон, хронични замор, соматске тегобе), сексуално преносиве болести и ризично понашање, вишеструки побачаји, егзацербација симптома хроничних болести (нпр. шећерна болест, астма), повреде усне дупље, незадовољство предузетим лечењем и учинком лекова, избегавање доласка на заказане прегледе
- Психолошки симптоми: несаница, поремећаји спавања, депресија и суицидне идеје, узнемиреност и напади панике, поремећаји исхране, злоупотреба лекова, психоактивних супстанци и дувана, посттрауматски стресни поремећај, често обраћање психијатријској служби жртве и партнера
- Физикални налаз: све повреде, нарочито повреде локализоване на лицу, врату, грудима, стомаку и гениталној регији, повреде темпоромандибуларног зглоба, опекотине, знаци сексуалног злостављања, централно рапсоређене повреде на прекривеним деловима тела, повреде подлактице, огреботине на чланцима руку и ногу, повреде које нису у складу са настанком који се наводи, вишеструке повреде, модрице које одговарају облику оруђа којим су нанете, модрице у различитим стадијумима, одложено тражење медицинске помоћи, учестали одласци од хитне или службе примарне заштите, упадљиво понашање у току прегледа, помињање партнерове нарави и беса, устезање да говори у присуству партнера, партнер одговара на питања постављена пацијенткињи и инсистира да присуствује прегледу и разговору, сувише брижно или агресивно понашање партнера, злостављање деце, старих и немоћних који живе у истом домаћинству, мало добијање на тежини у току трудноће, повреде укључујући „пад“, компликације у трудноћи и порођају, недовољна брига о себи

3. **Жене нерадо говоре о насиљу које доживљавају.** Постоје разлози за негирање насиља. Здравствени радници треба да буду свесни тих разлога и имају разумевање за њих .
- Разлози за негирање насиља од стране жена: страх од насилника, економска зависност, културолошки образац толерантности на насиље, брига за децу, страх од самоће, лојалност и емоционална везаност за насилника, осећање кривице и мање вредности, непријатност, стид, понижење, дисфункционални породични односи, алкохолизам и наркоманија, поремећаји личности, трудноћа, насиље претрпљено у детињству, недостатак поверења у друге
5. **Подстицати жену да говори.** Разговор обавити без присуства других особа
- Пожељне изјава подршке: Жао ми је што Вам се то догодило, насиље није ваша кривица, насиље је искључиво одговорност насилника, нико нема право да вас злоставља, нисте сами, злостављање има озбиљне последице по здрвље, постоји излаз из ситуације
 - Непожељне изјаве: зашто сте то себи дозволили, шта сте урадили да га нађутите, зашто ми то нисте рекли, зашто сте са њим кад знате да је насилан, зашто га нисте оставили када вас је први пут ударио
 - Индиректна питања за проверу насиља: Не знам да ли је то случај са Вама, али пуно жена које долазе изложене су насиљу. Пошто је насиље честа појава, желите ли да о томе причамо? Брине ме начин на који сте задобили повреде. Да ли Вас је неко повредио? Ми често овакве повреде виђамо код пацијенткиња које трпе насиље
 - Директна питања за проверу искуства са насиљем: Да ли се плашите свог партнера? Да ли Вас је партнер ударио, повредио, ошамарио, гурнуо, шутнуо, понижавао, вређао, упућивао претње? Да ли Вам је потребна помоћ? Да ли желите да о томе обавестимо полицију или неког другог?

II Одговорити на здравствене последице насиља

1. проценити ефекте насиља на физичко и ментално здравље жртве
2. прегледати садашње и скорашње повреде, као и старе
3. сачинити детаљну медицинску документацију
4. санирати повреде и остале тегобе у складу са правилима добре праксе
5. дати жени адресе и бројеве телефона служби за помоћ, без обзира да ли она жели или не жели да се обрати

III Документовати насиље

- Основни подаци: описати разлог због кога је жена дошла или историју садашње болести, детаљан запис о претрпљеном злостављању здравственим проблемима који би могли бити резултат злостављања, изјаву пацијенткиње како се то догодило, датум, време и место где се насиље догодило, изглед и психичко стање пацијенткиње, предмет или оружје које је употребљено, имена сведока догађаја
- подаци о телесном прегледу : налази везани за претрпљено насиље, детаљан опис повреда, укључујући врсту, локализацију, број, величину, боју и то учртати на телесној мапи, сачинити колор фотографију
- лабораторијске и остале дијагностичке процедуре: евидентирати резултате лабораторијских тестова, рендген снимке и сл.
- белешке о праћењу пацијенткиње: информација о процени безбедности, забелешка где је упућена, заказати контролни преглед

IV Проценити безбедност

Користити питања:

- да ли се плашите да ће вас насилник поново повредити?
- да ли насилник зна да сте дошли на преглед?
- да ли је насилник претио да ће повредити себе или друге?
- да ли је његовом агресивном понашању претходила употреба алкохола и сл. ?

V Развити безбедоносни план

- питати жену да ли има где да оде уколико се насиље понови
- позвати полицију уколико то жена жели или јој понудити да ви обавите разговор уместо ње
- понудите јој да изабере особу са којом моће да разговара и планира своју безбедност
- подстаћи је да размишља о корацима безбедности у случају када остаје да живи са њим, у ситуацијама хитног напуштања и у ситуацијама коначне одлуке о напуштању

VI Упутити на ресурсе у заједници

- указати јој на постојање сигурних кућа, саветовалишта и случних служби
- дати јој бројеве телефона на које се може јавити у случају насиља

ОБАВЕЗНО ПОПУНИТИ ОБРАЗАЦ ЗА ЕВИДЕНТИРАЊЕ И ДОКУМЕНТОВАЊЕ НАСИЉА И УЦРТАТИ МЕСТА ПОВРЕДЕ НА ТЕЛЕСНОЈ МАПИ.

ПРОЦЕДУРА ПРИЈЕМА СУМЊИ И САЗНАЊА НА ПОСТОЈАЊЕ ЗАНЕМАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ

На видном месту у Дому здравља поставити информацију за пацијенте

- да се жртве насиља примају на преглед одмах, без чекања
- да се преглед може обавити без здравствене књижице

Сваки лекар је дужан да збрине и пријави сумњу на злостављање и занемаривање детета

Процедура:

- 1. предузети медицинско збрињавање повреда/болести детета**
- 2. документовати стање детета :**
 - прецизно бележење података о идентитету детета, пратилаца и наводног починиоца
 - прецизно документовање повреда и поремећаја у понашању детета у одговарајуће обрасце
- 3. уколико постоји могућност извршити фотографисање**
- 4. консултовати се са стручним тимом : овај процес не сме успорити или одложити хитно збрињавање детета**
- 5. процена ризика:** процену урадити заједно са стручним тимом
- 6. обавестити социјалног радника Дома здравља**
- 7. поднети пријаву Центру за социјални рад и полицији :**
 - неодложна пријава Центру за социјални рад: када је уочено присуство повреда услед физичког и сексуалног злостављања без обзира ко је нанео те повреде, постављена сумња да родитељ/старатељ и друге особе својим чињењем могу да узрокују тешке повреде, дете у ризику од повреда од стране родитеља који је у психотичном стању или је агресиван услед тешке менталне

- болести, поремећаја личности, употребе дроге и алкохола, дете млађе од 6 година остављено без надзора или кад у окружењу детета постоје околности које непосредно угрожавају живот или здравље детета, када постоји основана сумња да ће дете претрпети одмазду или уцену од стране родитеља/старатеља или друге особе
- редовна пријава: пријављује се сваки случај злостављања и занемаривања
 - одлагање пријављивања: када стручни тим Дома здравља процени да је ризик од злостављања и занемаривања детета низак или Дом здравља има капацитета да заштити дете
- 8. процена ризика, стања и потреба детета:** процену ризика, стања и потреба врши Центар за социјални рад. Лекар Дома здравља има обавезу да сарађује са стручним тимом Центра за социјални рад
- 9. планирање услуга и мера за заштиту детета:** надлежан Центар за социјални рад. Лекар активно помаже у даљем процесу испитивања и доказивања и активно учествује у спровођењу плана заштите и пружања услуга

Ставити Алгоритам поступка ... прилог 1 из Посебног протокола

????????????????

ПРОЦЕДУРЕ ПОСТУПАЊА У ВАСПИТНО ОБРАЗОВНИМ УСТАНОВАМА У СИТУАЦИЈАМА НАСИЉА НАД ДЕЦОМ У ПОРОДИЦИ

Свака особа запослена у васпитно - образовном систему која има сазнање о насиљу, злостављању и занемаривању детета обавезна је да реагује.

Приликом консултација са колегама унутар или изван установе обавезно је поштовати принцип поверљивости, као и принцип заштите најбољег интереса детета.

У образовно - васпитном систему нема места за истрагу и доказивање злостављања и занемаривања. Ти задаци су у надлежности других система.

